

- MINISTERIUM FÜR BILDUNG -
DIE INSTRUCTION ZUM LEHRPLAN UND SCHULBÜCHERN
FÜR DIE 11-KLASSIGEN ALLGEMEINBILDENDEN SCHULEN
ZUM SCHULJAHR 1956/1957

-GESCHICHTE-

KLASSE V BIS XII.

PL
Z-4
(2,56)

WARSAU, 1956

TRAIT. SCHULBUCHVERLAGSANSTALTEN

Geschichte: Lehrerprogramm

MINISTERIUM FÜR KULTUR UND BILDUNG

LEHRPLÄNE

"G E S C H I C H T E"

für die V. - VII. Klasse der XI. Klass.
Oberschule, für das Schuljahr 1956/1956

W a r s c h a u
Staatl. Schulbuchverlage

BS78

Georg-Eckert-Institut

1 038 410 3

PL

Z-4(2,56) Leh

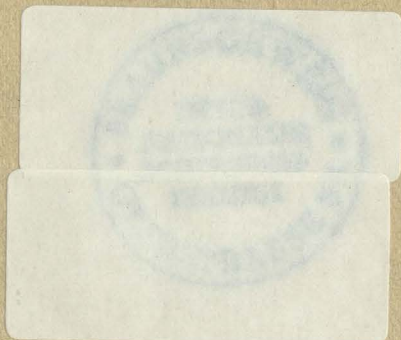
MINISTERSTWO OŚWIATY

INSTRUKCJA PROGRAMOWA I PODRĘCZNIKOWA
DLA 11-LETNIICH SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH
NA ROK SZKOLNY 1956/1957

Szkola Podstawowa
z niemieckim jazykiem nauczania
w Słupcu
osw. Nowa Ruda

HISTORIA

KLASY V-VII

Georg-Eckert-Institut
für internationale Schulbuchforschung
Braunschweig
-Bibliothek-

24251

WARSZAWA 1956
PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

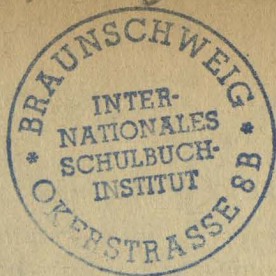

12243
12243 (1225)

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH — WARSZAWA 1956

Wydanie drugie	Oddano do składania 7 III 56 r.
Nakład 94 305+180 egz.	Podpisano do druku 6 VIII 56 r.
Arkuszy druk. 1,75	Druk ukończono w sierpniu 56 r.
Arkuszy wyd. 1,5	Zam. nr 9586

Papier druk. sat. 60 g, kl. VII, 61×86 cm z Fabr. Pap. w Częstochowie D-7-2927
ZAKŁADY GRAFICZNE PZWS W ŁODZI, UL. ZGIERSKA 96/98

Podstawowe cele i założenia ideologiczne dotychczasowego programu nauki historii obowiązują nadal.

KLASA V

(2 godziny tygodniowo)

1. Wiadomości o wspólnocie pierwotnej

Jak ludzie pierwotni zdobywali środki do życia. Udoskonalenie narzędzi pracy. Wspólna praca, wspólna własność. Równy podział wyników pracy.

NIEWOLNICTWO *Orten*

I. Starożytny Wschód

2—3. Egipt *zachodil Weltin*

Chronologia świata starożytnego.

a) Egipt, kraj w dolinie Nilu. Rozkład wspólnoty pierwotnej, powstanie klas i państwa. Władza faraona. Wzysk pracy niewolników i chłopów. Powstanie niewolników i chłopów przeciw wyzyskowi możnych (ok. r. 1750 p. n. e.).

b) Wierzenia religijne. Budowle: piramidy, świątynie, pałace. Pismo, nauka (kalendarz, miernictwo, medycyna). Znaczenie kapłanów.

4. Chiny

Kraj nad Żółtą Rzeką. Król, książęta i możni — posiadacze wielkich obszarów ziemi. Nędza chłopów i niewolników. Powstanie „Czerwonych Brwi“ (18—23 r. n. e.). Pismo, nauka (kalendarz, matematyka, medycyna). Wielki mur chiński.

(Powtórzenie lekcji 1—4: 1 godzina).

II. Grecja

5. Najdawniejsze dzieje Grecji (XII—VIII w. p.n.e.)

Kraj. Pieśni Homera źródłem wiadomości. Zajęcia Greków

(pasterstwo, rolnictwo, początki rzemiosła). Zaczątki niewolnictwa. Powstanie miast-państw.

6. Wielka kolonizacja grecka (VIII—VI w. p.n.e.)

Przyczyny: rozwój rzemiosła, bieda na wsi, walki wewnętrzne. Kolonie greckie nad Morzem Śródziemnym i Czarnym. Wielkie ożywienie rzemiosła i handlu.

7—8. Wierzenia i obyczaje Greków

a) Religia. Mity.

b) Wyrocznia delficka. Igrzyska Olimpijskie.

9. Sparta

Podbój Lakonii przez Dorów i powstanie państwa spartańskiego. Państwo właścicielem podbitej ziemi i niewolników—helotów. Wychowanie spartańskie.

10. Ateny (VIII—VII w. p.n.e.)

Attyka — Ateny. Rządy arystokracji rodowej. Ciężkie położenie drobnych rolników — niewola za długi. Rozwój rzemiosła i handlu. Walka chłopów, kupców i rzemieślników z rządami i wyzyskiem arystokracji.

11. Zwycięstwo demokracji w Atenach (VI w. p.n.e.)

„Strząśnięcie ciężarów“ (Solon). Dalsza walka ludu z arystokracją. Obalenie rządów arystokratycznych. Rządy ludu. Zgromadzenie Ludowe. Rada Pięciuset. Sąd skorupkowy.

12—13. Wojny grecko-perskie

Podboje Persji na wybrzeżach Morza Śródziemnego i Czarnego. Walka Greków w obronie wolności: Maraton, Termopile, Salamina (r. 480 p.n.e.).

Rola Aten i wzrost ich znaczenia w Grecji.

14. Niewolnictwo w Grecji

Źródła niewolnictwa: jeńcy wojenni, handel niewolnikami. Praca niewolnicza podstawą życia gospodarczego Grecji: służba

domowa, praca na roli, w rzemiośle i kopalniach; pogarda dla pracy fizycznej. Położenie niewolnika. Zbiegostwo i powstania niewolnicze.

15—16. Kultura grecka (V w. p. n. e.)

a) Przewodząca rola rozwijających się gospodarczo Aten za Peryklesa. Akropol — przybytkiem sztuki greckiej: budowle, rzeźby Fidiasza.

b) Teatr grecki. Nauki przyrodnicze.

17. Aleksander Macedoński i jego podboje

Podbój Grecji przez Filipa II, króla Macedonii (r. 338 p. n. e.). Szlakiem wyprawy Aleksandra na Persję. Śmierć Aleksandra i przyczyny upadku jego monarchii.

(Powtórzenie lekcji 5—17: 2 godziny).

III. Rzym

18. Najdawniejsze dzieje Rzymu

Italia — zajęcia mieszkańców: pasterstwo, rolnictwo. Założenie Rzymu. Rozkład wspólnoty rodowej, zaczątki niewolnictwa. Patrycjusze, plebejusze.

19. Walka plebejuszy z patrycjuszami o zrównanie w prawach

Republika rzymska — konsulowie, senat. Zgromadzenie Ludowe. Walka plebejuszy o ziemię i prawa polityczne. Trybun ludowy. Równouprawnienie plebejuszy.

20—21. Rzym — panem Morza Śródziemnego

a) Podbój Italii (V—III w. p. n. e.). Wojny z Kartagimą (punickie); pierwsze zwycięstwo Rzymu na morzu. Hannibal, Kanny, zwycięstwo Rzymu w Afryce, ostateczna klęska Kartaginy (w r. 146 p. n. e.).

b) Podbój Macedonii i Grecji. Prowincje rzymskie — ofiarą grabieży i wyzysku zwycięzców.

(Powtórzenie lekcji 18—21: 1 godzina).

22—23. Walka o reformę rolną (II w. p. n. e.)

Ruina gospodarstw chłopskich. Powstanie wielkich majątków ziemskich opartych na pracy niewolniczej. Proletariat rzymski. Reforma rolna Grakchów i jej cele.

24. Praca niewolników podstawą życia gospodarczego

Wzrost liczby niewolników i znaczenie ich pracy. Źródła niewolnictwa: masy jeńców wojennych, handel niewolnikami, korsarze. „Mówiące narzędzia“. Niewolnicy państwowi. Praca niewolników prywatnych w mieście i na wsi. Gladiatorzy.

25. Powstanie Spartakusa (73 r. p. n. e.)

Spartakus na czele spisku gladiatorów w Kapui. Szerokie rozmiary powstania: uczestnictwo licznych rzesz niewolników, udział wolnej biedoty. Klęska powstańców i jej przyczyny.

26. Jedynowładztwo Cezara

Dążenie właścicieli niewolników do stworzenia w Rzymie silnej władzy. Cezar — podbój Galii, dyktatorskie rządy w Rzymie. Upadek republiki.

27. Cesarstwo rzymskie (I—II w. n. e.)

Rządy Oktawiana. Podstawy władzy cesarskiej: armia, urzędnicy. Granice cesarstwa w II w. n. e. Cesarstwo obrońcą interesów klasy posiadającej.

28. Życie w Rzymie za cesarstwa

Rozbudowa Rzymu. Dzielnice bogaczy i biedoty. „Chleba i igrzysk“. Zdobywcze kultury udziałem klasy właścicieli niewolników.

(Powtórzenie lekcji 22—28: 1 godzina).

29. Załamanie się ustroju niewolniczego (III—V w. n. e.)

Zahamowanie dopływu niewolników. Kolonat. Powstania niewolników, kolonów i biedoty chłopskiej. Napór „barbarzyńców“ wspieranych przez masy ludowe na granice cesarstwa. Podział cesarstwa (r. 395 n. e.).

30. Początki chrześcijaństwa

Powstanie chrześcijaństwa w Palestynie. Rozpowszechnienie się nowej wiary wśród uciskanej ludności. Gminy chrześcijańskie i prześladowania pierwszych chrześcijan. Powstawanie organizacji kościelnej i zwiążanie się jej z cesarstwem.

31. Rewolucja niewolników i najazdy „barbarzyńców”. Upadek cesarstwa zachodnio-rzymskiego

Osiedlanie Germanów na pogranicznych ziemiach. „Barbarzyńcy” w armii rzymskiej. Rewolucje niewolników, kolonów i „barbarzyńców” osłabiają siły cesarstwa. Przełamanie granicy Renu w pocz. V w. „Barbarzyńcy” w Rzymie. Upadek cesarstwa zachodnio-rzymskiego 476 r.

(Powtórzenie lekcji 29—31: 1 godzina).

FEUDALIZM

32. Państwo Franków

Powstanie państwa Franków.

Potęga królestwa Franków za Karola Wielkiego: podboje, organizacja państwa, koronacja na cesarza rzymskiego 800.

33. Powstanie nowych państw na zachodzie Europy (X—XI w.)

Rozpad monarchii Karola W. r. 843. Początki Francji, Włoch i Niemiec. Koronacja Ottona I na cesarza rzymskiego 962.

34—35. Życie w okresie wczesnego feudalizmu w Europie Zach.

a) Rolnictwo podstawą życia gospodarczego. Gminy chłopskie. Powstanie wielkiej własności ziemskiej. Prymitywna gospodarka samowystarczalna. Feudalny majątek ziemski: ziemia pańska, łany chłopskie.

b) Ciężary chłopów poddanych na rzecz panów feudalnych: robocizna, daniny w naturze. Zwierzchnia władza feudałów nad ludnością w ich posiadłościach. Walka chłopów z wyzyskiem feudałów.

36. Arabowie

Półwysep Arabski i jego ludność. Nauka Mahometa. Podboje. Życie gospodarcze: rolnictwo, rzemiosło i handel. Kultura: nauka, budownictwo, sztuka.

(Powtórzenie lekcji 32—36: 1 godzina).

37. Słowianie (VI—VII w.)

Źródła wiadomości o Słowianach w VI—VII w.: kronikarze, wykopaliska archeologiczne. Terytorium Słowian, zajęcia, osiedla, rozkład rodu, niewolnictwo patriarchalne, powstanie państw. Trzy grupy Słowian: południowi, wschodni i zachodni.

38. Bizancjum i Słowianie południowi

Bizancjum za Justyniana (VI w.) Kultura: budowle, malarstwo.

Osiedlanie się Słowian południowych w granicach Bizancjum (VII w.). Powstanie państw słowiańskich na Półwyspie Bałkańskim: Bułgarzy, Serbowie.

39. Ruś Kijowska

Terytorium zamieszkałe przez plemiona ruskie. Powstanie państwa kijowskiego. Rozwój życia gospodarczego, rolnictwo, hodowla, rybołówstwo, myślistwo, rozwój rzemiosła w grodach — ożywiony handel z krajami północnymi i z Bizancjum. Władzimir i chrzest Rusi (988).

40. Państwo czeskie

Terytoria zamieszkałe przez plemiona czeskie. Zjednoczenie plemion czeskich przez Przemysłodów (X w.). Wprowadzenie chrześcijaństwa wzmocnieniem władzy feudałów.

(Powtórzenie lekcji 37—40: 1 godzina).

41. Ziemie polskie w VI—IX w.

Słowianie nad Odrą i Wisłą. Zajęcia ludności: rolnictwo, hodowla, rybołówstwo, myślistwo, bartnictwo, rzemiosło; wytapianie żelaza, narzędzia, broń. Rozkład wspólnoty pierwotnej. Niewolnictwo patriarchalne. Zróżnicowanie majątkowe i społeczne wolnych. Powstanie państwa polskiego.

42. Państwo polskie za Mieszka I

Terytorium Polski. Walki Mieszka I z feudałami niemieckimi i uznanie zwierzchnictwa cesarza. Sojusz z Czechami, przyjęcie chrztu 966 — wzmocnieniem władzy feudałów.

43. Umocnienie się państwa polskiego za rządów Bolesława Chrobrego (992—1025)

Stosunki z cesarstwem, zjazd w Gnieźnie (1000). Wojny z cesarzem niemieckim. Granice zachodnie. Opanowanie Grodów Czerwieńskich. Koronacja Bolesława 1025.

44. Kształtowanie się ustroju feudalnego w Polsce (X—XI w.)

Gospodarstwa chłopskie — podstawą produkcji rolnej. Narzędzia: radło, socha, pług, brona. Osady rzemieślniczo-handlowe. Powstanie wielkiej własności świeckiej i kościelnej. Uzależnienie ludności wolnej. Rola kościoła w procesie feudalizacji społeczeństwa polskiego.

45. Powstanie uciskanych mas ludowych przeciw możnym i kościołowi

Powstanie chłopów i niewolników przeciw uciskowi możnych i kościołowi. Kazimierz Odnowiciel: przywrócenie jedności państwa.

46. Kultura wczesnego średniowiecza

Oświata i nauka w rękach kościoła — szkoły klasztorne i katedralne, łacina, roczniki, kroniki. Zabobony ludzi średniowiecznych.

(Powtórzenie lekcji 41—46: 1 godzina).

47—48. Wyprawy krzyżowe (w. XI—XIII)

a) Bogactwa Bizancjum i krajów Wschodu. Zainteresowanie wyprawami możnych feudałów, drobnego rycerstwa, miast włoskich. Dążenie chłopów do wyrwania się z ucisku feudalnego. Polityka papieżstwa. Zagrożenie Bizancjum przez Seldżuków.

b) Sobór w Clermont 1095. Pierwsza wyprawa rycerstwa i utworzenie Królestwa Jerozolimskiego. Upadek Królestwa Jero-

zolimskiego (koniec XIII w.). Zakony rycerskie. Znaczenie wypraw krzyżowych.

49. Wzrost znaczenia wielkich feudałów w Polsce

Bolesław Śmiały, uniezależnienie się od cesarstwa. Koronacja (1076). Wystąpienie przeciw królowi Władysławowi Hermanowi w oparciu o możnowładców polskich (biskup Stanisław ze Szczepanowa, Sieciech) i cesarza. Wygnanie Bolesława.

50. Przyłączenie Pomorza i obrona niepodległości Polski

Uporczywa walka Bolesława Krzywoustego o Pomorze. Przyłączenie Pomorza do Polski. Bohaterska obrona niepodległości państwa przed najazdem feudałów niemieckich (Głogów, Psie Pole). Ustanowienie senioratu 1138.

(Powtórzenie ogólne: 5 godzin).

Wyniki nauczania

1. Niewolnictwo

Uczeń winien opowiedzieć:

a) Kto pracował w danym kraju? Kto korzystał z tej pracy? Jakie zajęcia gospodarcze rozwijały się w danym kraju? Jakie było położenie niewolników w różnych państwach i o powstaniach niewolników.

b) Kto rządził poznanymi państwami starożytnymi? Co oznaczają nazwy: monarchia, rządy arystokratyczne, demokracja?

c) Jak ludzie w poszczególnych krajach mieszkali (niewolnicy, właściciele niewolników)? Jakie nauki rozwinęły się w poszczególnych krajach? Jakim pismem posługiwano się w świecie starożytnym (Egipt, Grecja, Rzym)? Jak kapłani wykorzystywali wierzenia religijne dla utrzymania władzy wyzyskiwaczy?

Uczeń winien rozpoznać na obrazkach najważniejsze zabytki budownictwa i rzeźby ludów starożytnych.

2. Wczesny feudalizm

Uczeń winien opowiedzieć:

a) O życiu i pracy chłopca poddanego; o życiu na zamku, w klasztorze i mieście średniowiecznym (praca rzemieślnika, handel).

b) Jak było zorganizowane państwo Franków? Do kogo należała władza w państwie feudalnym? Jakie były granice Polski za pierwszych Piastów? Dlaczego Polska walczyła o dostęp do Bałtyku?

c) Kto uczył się w czasach średniowiecznych (opowiedzieć o nauce w szkole klasztornej). Jak wyglądały dawne książki?

3. Chronologia

Znajomość rachuby czasu do nowej ery i od nowej ery, orientowanie się w kolejności wydarzeń. Umiejętność umiejscowienia wydarzeń w wiekach. Zapamiętanie następujących dat: z historii powszechnej: 480, 146, 73 p. n. e., 476, 800 i 1095 oraz z historii Polski: 966, 1025, 1138.

4. Mapa

Umiejętność wskazania na mapie i określenia słowami położenia każdego z omawianych krajów starożytnych i państw feudalnych (np. Grecja leży w Europie na Półwyspie Bałkańskim, w jego części południowej). Umiejętność wskazania granic Polski za pierwszych Piastów. Umiejętność wyszukania na mapie historycznej ważniejszych miejscowości.

KLASA VI

(3 godziny tygodniowo)

I. Rozkwit feudalizmu

1—3. Rozwój miast w XII i XIII wieku

a) Ożywienie i rozwój handlu (handel pieniężny, banki, jarmarki, drogi handlowe). Cechy i gildie. Gospodarka czynszowa na wsi i jej znaczenie dla rozwoju miast.

b) Samorząd miast. Walki z panami feudalnymi. Walka cechów z patrycjatem miejskim.

c) Zainteresowanie nauką świecką, uniwersytety we Włoszech i we Francji. Budowle (romańskie i gotyckie), rzeźba.

4. Niemcy — wiek XII — XV

Podboje ziem słowiańskich przez niemieckich feudałów, założenie Marchii Brandenburskiej, odcięcie Pomorza Szczecińskiego od Polski. Wielkie bezkrólewie w Niemczech, wzrost znaczenia książąt.

5. Anglia — wiek XIII—XV

Rozwój handlu. Położenie chłopów w XIII i XIV wieku: prawo przeciwko parobkom i czeladzi, „ogrodzanie“, powstanie Wata Tylera.

6. Francja — wiek XIV—XV

Wojna stuletnia: powstanie paryskie Stefana Marcela, Żakieria, Joanna d'Arc.

(Powtórzenie lekcji 1—6: 1 godzina).

7—8. Okres rozdrobnienia feudalnego Polski

a) Rozwój wielkiej własności ziemskiej. Wieś i miasto na prawie niemieckim. Wzrost znaczenia możnowładztwa świeckiego i kościelnego, osłabienie władzy książęcej.

b) Polityczne osłabienie Polski — zależność jej od cesarstwa i papieża. Odcięcie Polski od Bałtyku przez feudałów niemieckich w XIII i XV wieku (Krzyżacy).

9—11. Feudalne państwo polskie za dwu ostatnich Piastów

a) Czynniki sprzyjające jednoczeniu ziem polskich. Jednoczenie terytorium państwowego przez Łokietka i Kazimierza Wielkiego.

b) Polityka zagraniczna Władysława Łokietka, walka z Krzyżakami. Sprawa Śląska i Pomorza za Kazimierza Wielkiego. Cesarstwo i papieżstwo po stronie Krzyżaków.

c) Początek ekspansji Polski na ziemie ruskie kosztem ustępstw na zachodzie, zabór Rusi Czerwonej. Statut wiślicki. Uniwersytet w Krakowie 1364.

12. Czechy — wiek XIV—XV

Rozwój gospodarczy Czech. Jan Hus, wojny husyckie; umiarkowani i taborcy. Jan Žižka, zdrada umiarkowanych i koniec wojen husyckich.

13. Ruś w wieku XII—XV

Rozdrobnienie feudalne Rusi, jarzmo tatarskie. Wzrost znaczenia Moskwy w XIV wieku. Jednoczenie księstw ruskich przez Iwana Kalitę. Dymitr Doński i bitwa na Kulikowym Polu (1380). Zrzucenie jarzma tatarskiego.

14—18. Kształtowanie się Rzeczypospolitej szlacheckiej

a) Najazdy krzyżackie na Litwę. Antykrzyżacki sojusz Litwy z Polską — unia 1385.

Wielka wojna, zwycięstwo pod Grunwaldem 1410.

b) Sprawa polsko-krzyżacka na soborze w Konstancji. Stosunki Polski z husyckimi Czechami.

c) Powstanie folwarku pańszczyźnianego. Wisła drogą handlową, znaczenie Gdańska, rozwój handlu zbożem w XIV—XV w.

d) Gospodarcze podłoże ciężenia Prus do Polski. Wojna trzy-nastoletnia. Pokój toruński 1466.

e) Przywileje szlacheckie. Przywilej koszycki 1374. Statuty nieszawskie 1454. Sejmiki. Powstanie sejmu w Polsce. Statut piotrkowski 1496. Konstytucja „Nihil novi“ 1505.

19. Upadek cesarstwa bizantyjskiego

Podboje tureckie w XIV i XV wieku, bitwa na Kosowym Polu 1389. Słowianie południowi pod jarzmem tureckim. Warna (1444). Zdobycie Konstantynopola przez Turków 1453.

(Powtórzenie lekcji 7—19: 2 godziny).

II. Rozkład feudalizmu

20—21. Odkrycia geograficzne i początki zabo-rów kolonialnych

a) Przyczyny wielkich odkryć geograficznych XV i XVI w. Odkrycie drogi do Indii. Vasco da Gama. Odkrycie Ameryki przez Kolumba 1492. Podróż Magellana naokoło świata.

b) Gospodarcze skutki odkryć, zmiana dróg handlowych. Rozszerzenie rynków, gromadzenie kapitału w następstwie grabieży kolonii i handlu niewolnikami.

22—23. Włochy — w. XIV—XVI

a) Rozbicie polityczne Włoch. Rozwój przemysłowy i handlowy Florencji. Powstanie „ciompi“ (tkacze najemni).

b) Zmiana kierunku zainteresowań. Wielcy mistrze włoskie-go Odrodzenia. Michał Anioł, Leonardo da Vinci.

24. Reformacja w Niemczech

Antagonizmy klasowe w Niemczech XVI w. Wystąpienie Lutra. Wojna chłopstwa 1525. Tomasz Münzer. Klęska chłopów i okrutna rozprawa z nimi.

25. Reakcja katolicka w Europie

Walka kościoła — feudalnej potęgi z rozwijającą się burżuazją. Sobór trydencki. Zakon jezuitów, metody walki z reformacją, szkoły jezuickie. Inkwizycja.

Klasowe oblicze reakcji katolickiej (obrona feudalizmu).

26. Państwo moskiewskie w XVI wieku

Car Iwan Groźny, walka z bojarami. Ustanowienie samowładztwa. Walki ze Szwecją i Polską o dostęp do Bałtyku.

27. Stosunki gospodarcze i społeczne w Polsce XVI w.

Wzrost folwarku pańszczyźnianego, wzrost ucisku chłopów, przypisanie chłopu do ziemi, pańszczyzna, zbiegostwo.

28. Reformacja w Polsce

Walki szlachty z duchowieństwem. Bracia polscy—arianie (protest przeciwko ówczesnym stosunkom feudalnym). Szkoły różnowiercze. Znaczenie reformacji dla rozwoju kultury polskiej.

29—30. Odrodzenie w Polsce

a) Rozkwit kultury polskiej. Uniwersytet Krakowski w XV w. Na Wawelu za czasów Zygmunta Starego (uczeni, artyści). Zabytki Odrodzenia w Polsce (Kraków).

b) Mikołaj Kopernik. Frycz Modrzewski. Rozwój literatury narodowej.

31—32. Zabory na wschodzie kosztem rezygnacji z ziem zachodnich

a) Powstanie świeckiego Księstwa Pruskiego 1525. Unia lubelska 1569.

b) Ekspansja szlachty i magnatów na ziemie ruskie, powstanie wielkich majątków kresowych. Wojny Batorego z Moskwą. Próby zaborów za Zygmunta III Wazy i ich klęska. Reakcja katolicka. Jezuici.

33. Organizacja Rzeczypospolitej szlacheckiej Wolna elekcja. Sejm. Ograniczona władza króla.

34—35. Początki rozkładu feudalizmu w Polsce

a) Narodowo-wyzwoleńcza i antyfeudalna walka ludu ukraińskiego. Powstanie Chmielnickiego na Ukrainie i połączenie się Ukrainy lewobrzeżnej z Rosją 1654. Ruchy chłopskie w Polsce, Kostka Napierski.

b) Polityka zewnętrzna. Walka ze Szwecją o Bałtyk, utrata lenna pruskiego i części Inflant 1660. Walki z Turcją. Zwycięstwo Sobieskiego pod Wiedniem (1683), wzmocnienie Austrii i osłabienie Turcji.

(Powtórzenie lekcji 20—35: 2 godziny).

III. Początki i rozwój kapitalizmu

36. Początki przewrotu przemysłowego w Anglii

Pierwsze manufaktury. „Ogradzanie“ i wywłaszczanie chłopów. Przewodzące stanowisko Anglii na morzach.

37. Absolutyzm we Francji

Rozwój manufaktur. Popieranie handlu i przemysłu kosztem rolnictwa. Powstania chłopskie. Szlachta dworska, jej pasożytniczy charakter. Ludwik XIV i rozkwit absolutyzmu.

38. Reformy Piotra I w Rosji

Zdobycie Inflant, założenie Petersburga. Rozwój manufaktur i handlu. Wzrost dochodów państwa. Silne wojsko i flota.

39. Absolutyzm w Prusach

Utworzenie Królestwa Pruskiego 1701. Rządy Fryderyka II, polityka zaborów.

40—41. Wojna o niepodległość i powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej

a) Kolonie angielskie w Ameryce Północnej. Tłumienie rozwoju przemysłu przez Anglię, wzrost niezadowolenia. Deklaracja niezawisłości 1776.

b) Wojna kolonii z Anglią — wojna sprawiedliwa. Jerzy Waszyngton. Udział Kościuszki i Pułaskiego w wojnie. Utworzenie Stanów Zjednoczonych.

42. Rewolucja burżuazyjna we Francji 1789

Stosunki gospodarcze i społeczne we Francji przed rewolucją: upadek i kryzys gospodarki rolnej, powstania chłopskie, stosunki feudalne hamulcem rozwoju przemysłu i miast.

43—44. a) Zdobycie Bastylii 14 lipca 1789 r. Wielka burżuazja u władzy. Deklaracja praw człowieka i obywatela. Prawo Le Chapelier.

b) Walka rewolucyjnej Francji z najazdem feudalnych monarchii. Upadek monarchii (1792).

45—46. a) Robespierre i dyktatura jakobinów, rewolucyjny terror, rewolucyjna armia. Radykalne zniesienie feudalizmu na wsi.

b) Upadek dyktatury jakobinów. Znaczenie francuskiej rewolucji burżuazyjnej.

(Powtórzenie lekcji 36—46: 1 godzina).

47—52. Rozkład feudalizmu w Polsce, upadek Rzeczypospolitej szlacheckiej

a) Reformy gospodarcze: próby przekształcenia feudalnej gospodarki pańszczyźnianej na czynszową, zakładanie pańszczyźnianych manufaktur i rozwój rzemiosła w mieście.

b) Uzależnienie od mocarstw ościennych, sprzedajność magnatów. Pierwszy rozbiór 1772. Komisja Edukacji Narodowej.

c) Reformy Sejmu Czteroletniego. Wojsko. Prawo o miastach królewskich. Konstytucja 3 maja 1791. Wzmocnienie władzy państwowej, ograniczenie samowoli magnatów i szlachty. Zachowanie poddaństwa i pańszczyzny.

d) Spisek magnacki — Targowica. Drugi rozbiór (1793).

e) Powstanie kościuszkowskie 1794. Przysięga Kościuszki. Bitwa pod Raławicami. Uniwersał połaniecki.

f) Wystąpienie ludu warszawskiego. Upadek powstania. Trzeci rozbiór Polski 1795.

53—57. Europa w latach 1794—1815

a) Wyprawa włoska Bonapartego.

Legiony Henryka Dąbrowskiego w sojuszu z republikańską armią francuską. Demokratyczne stosunki w legionach. Pieśń „Jeszcze Polska nie zginęła”. San Domingo.

b) Pogrom Prus przez Napoleona. Traktat w Tylży. Utworzenie Księstwa Warszawskiego 1807.

c) Zniesienie poddaństwa przez konstytucję Księstwa, rugi chłopskie. Wzrost ekonomiczny Księstwa przez Napoleona. Armia Księstwa w służbie zaborskich wojen napoleońskich.

d) Rok 1812. Najazd Napoleona na Rosję, odwrót wielkiej armii, „wojna narodowa“ przeciw Napoleonowi, bitwa pod Lipskiem.

e) Kongres wiedeński 1815. Utworzenie Królestwa Polskiego. „Święte Przymierze“.

(Powtórzenie lekcji 47—57: 1 godzina).

58. W Królestwie Polskim (1815—1830)

Rządy carskie w Królestwie. Tajne związki. Ruch dekabrystów w Rosji, ich kontakty z tajnymi związkami polskimi.

Położenie chłopów, dalsze rugi: zaczątki przemysłu maszynowego i proletariatu miejskiego.

59—60. Powstanie listopadowe w Polsce

a) Noc listopadowa 1830 r. Wystąpienie ludu warszawskiego. Objęcie władzy w powstaniu przez obóz zachowawczy. Towarzystwo Patriotyczne. Demonstracja ku czci dekabrystów. Detronizacja Romanowych.

b) Nie rozwiązana sprawa chłopska. Lud Warszawy w obronie powstania. Wojna polsko-rosyjska. Grochów, Ostrołęka (Bem). Obrona Woli (Sowiński). Upadek powstania.

61. W Królestwie po upadku powstania

Chłopski spisek ks. Ściegiennego. Hasło wspólnej walki demokracji polskiej i rosyjskiej — „Złota książeczka“. Wykrycie spisku.

62. Powstanie krakowskie 1846

Przygotowanie i wybuch powstania. Rewolucjonista Edward Dembowski. Sprawa chłopska w programie powstania. Ruchy chłopskie w Galicji. Upadek powstania i jego ocena.

63—64. Początki ruchu robotniczego w Europie

a) Wzrost przemysłu, ubożenie rzemieślników, chałupników i chłopów. Wzrost liczbowy proletariatu.

b) Powstania lionskie we Francji. Ruch czartystów w Anglii.

65. Manifest Komunistyczny 1848

Związek Komunistów. Marks i Engels — twórcy Manifestu Komunistycznego. Czego uczył Manifest i jakie miał znaczenie.

66—67. Rewolucja w Europie 1848

a) Wybuch rewolucji we Francji. Prawo do pracy, warsztaty narodowe, dni czerwcowe.

b) Rewolucja w Berlinie i w Wiedniu. Powstanie na Węgrzech. Udział Polaków: Bem i Dembiński.

68—69. Rok 1848 na ziemiach polskich

a) Powstanie w Poznańskim. Rok 1848 na Śląsku.

b) Przebieg wydarzeń w zaborze austriackim, uwłaszczenie chłopów.

Stanowisko Marksa i Engelsa w sprawie Polski.

(Powtórzenie lekcji 58—69: 2 godziny).

70. Zjednoczenie Niemiec

Bismarck i jego program zjednoczenia Niemiec. Walka Marksa i Engelsa o rewolucyjne zjednoczenie Niemiec. Wojna francusko-pruska 1870—1871. Zjednoczenie Niemiec.

71. Rosja

Zacofanie gospodarcze i absolutyzm carski. Tajne kółka rewolucyjne. Hercen — Kołokoł. Ruchy chłopskie, reforma rolna 1861, jej znaczenie dla rozwoju kapitalizmu w Rosji.

72—74. Powstanie styczniowe 1863

a) Ruchy chłopskie. Działalność Wielopolskiego w Królestwie Kongresowym. Biali i Czerwoni (Jarosław Dąbrowski).

b) Manifest 22 stycznia 1863 r. — wybuch powstania. Udział Rosjan i rewolucjonistów z innych krajów w powstaniu. Poparcie ze strony demokratów rosyjskich.

c) Partyzantka. Romuald Traugutt. Upadek powstania. Uwłaszczenie chłopów (1864).

75. Utworzenie I Międzynarodówki 1864

Marks — twórca i przywódca I Międzynarodówki. Walka o zwycięstwo marksizmu w ruchu robotniczym. Działalność I Międzynarodówki. Stosunek I Międzynarodówki do sprawy polskiej.

(Powtórzenie lekcji 70—75: 1 godzina).

(Powtórzenie ogólne: 11 godzin).

Wyniki nauczania

1. Rozkwit i rozkład feudalizmu

a) Umiejętność opowiadania (na konkretnych przykładach): o rozwoju i znaczeniu miast; odkryciach geograficznych; pracy w manufakturze; walkach antyfeudalnych w różnych krajach; zmianach w położeniu chłopów i mieszczan w Polsce; początkach rewolucji przemysłowej w Anglii; o tworzeniu się nowych klas społecznych: burżuazji i proletariatu.

b) Orientowanie się w przemianach politycznych zachodzących w poszczególnych krajach. Przy pomocy pytań nauczyciela uczeń winien przedstawić: wojny husyckie; reformację w Polsce — walkę z zakonem krzyżackim, stosunki z Litwą; ekspansję na wschód, walki o Bałtyk, tworzenie się państwa szlacheckiego.

c) Przedstawić upodobania, zainteresowania i sposób życia ludzi Odrodzenia. Związać je z warunkami gospodarczymi. Rozpoznać na obrazkach budowę Odrodzenia w Polsce (Kraków). Opowiedzieć o życiu Mikołaja Kopernika i jego rewolucyjnym odkryciu naukowym.

2. Początki i rozwój kapitalizmu

a) Uczeń winien przedstawić w oparciu o konkretny materiał: rozwój techniki produkcyjnej (upowszechnienie maszyn) i nowe gałęzie przemysłu; rozkwit gospodarki towarowej i wymiany w związku z rozbudową komunikacji; wzrost liczebny klasy robotniczej i potęgujący się wyzysk proletariatu; przejawy zaostrzającej się walki klasowej; najważniejsze momenty z rozwoju ruchu robotniczego w tym okresie (Manifest Komunistyczny: kiedy i w jakich warunkach powstał, jego główne zasady — czego uczył i jakie miał znaczenie; I Międzynarodówka, jej działalność).

b) Uczeń winien przedstawić w oparciu o konkretny materiał: utworzenie się państwa pruskiego; wzrost potęgi Rosji w wyniku rządów Piotra I; absolutyzm we Francji; burżuazyjną rewolucję we Francji (krótki przebieg wydarzeń, umiejętność prostego wyjaśnienia Deklaracji praw człowieka i obywatela i zrozumienie jej burżuazyjnej treści klasowej); wojny napoleońskie (zrozumienie, iż Napoleon działał na korzyść wielkiej burżuazji francuskiej); w Polsce — uzależnienie od mocarstw ościennych, próby reform, walki o zachowanie niepodległości, rozbiory Polski; udział mas ludowych w walkach narodowo-wyzwoleńczych; sprawę chłopską;

wiadomości o porozumieniu polskich działaczy postępowych z rewolucjonistami rosyjskimi XIX wieku.

3. Chronologia

Umiejętność szeregowania wydarzeń według ich kolejności. Zapamiętanie następujących dat wraz z umiejętnością krótkiego opowiadania o danym fakcie:

z historii powszechnej — 1453, 1492, 1525, 1776, 1789, 1815, 1848, 1864;

z historii Polski oprócz dat z klasy V — 1374, 1385, 1410, 1466, 1496, 1505, 1569, 1660, 1791, 1794, 1807, 1830, 1846, 1863.

4. Mapa

Oprócz umiejętności i wiadomości z klasy V umiejętność czytania mapy historycznej przekrojowej (np. mapy Europy po roku 1815). Umiejętność wyszukiwania na mapie historycznej ważniejszych miejscowości i państw.

KLASA VII

(3 godziny tygodniowo)

KSZTAŁTOWANIE SIĘ I ROZWÓJ IMPERIALIZMU (1871—1917)

1—2. Komuna Paryska

a) Kapitulacja Francji w wojnie 1870/71 r. Rewolucja 18 marca 1871 r. Komuna Paryska — załączek dyktatury proletariatu, jej działalność.

b) Sojusz rządu wersalskiego z Bismarckiem przeciwko Komunie. Walka w obronie Komuny i udział w niej Polaków. Upadek Komuny. Terror burżuazji. Znaczenie Komuny.

3. Anglia

Kolonialna polityka w Indiach, Chinach, w Afryce (wojna burska). Ruch strajkowy, reformy, zmierzające do osłabienia ruchu robotniczego.

4. Francja

Imperializm lichwiarski. Wywóz kapitału. Powstanie partii marksistowskiej (1879).

5. Niemcy

Rozwój kapitalizmu w Niemczech. Ruch robotniczy. Ustawy wyjątkowe przeciwko socjalistom. Dążenie do nowego podziału świata.

6. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej
Zniesienie niewolnictwa. Rozwój przemysłu. Monopole.

7. Utworzenie II Międzynarodówki 1889 r.
Kongres paryski i uchwała o święcie 1 Maja. Walka dwu nurtów w II Międzynarodówce po śmierci Engelsa.

8. Rosja *dzierżyński*
Rozwój kapitalizmu. Zabory kolonialne. Początki ruchu robotniczego. Początki działalności Lenina. Bolszewicy i mieńszewicy. Rosja ośrodkiem ruchu rewolucyjnego.

(Powtórzenie — 2 godziny).

9—12. Ziemie polskie pod zaborem rosyjskim

a) Polityka rusyfikacyjna caratu.

b) Rozwój kapitalizmu. Położenie rolnictwa (obszarnicy i chłopcy po uwłaszczeniu).

c) Położenie robotników. Początki ruchu robotniczego. Ludwik Waryński. „Proletariat“ 1882.

d) Powstanie rewolucyjnej internacjonalistycznej SDKPiL i oportunistycznej i nacjonalistycznej PPS. Najwybitniejsi przywódcy proletariatu polskiego: Róża Luksemburg, Julian Marchlewski, Feliks Dzierżyński.

13—15. Rewolucja 1905 roku

a) Wojna rosyjsko-japońska. 22 stycznia w Petersburgu, strajki, ruchy chłopskie. Rady Delegatów Robotniczych. Rola Lenina w rewolucji.

b) Rewolucja 1905 roku na ziemiach polskich. SDKPiL na czele rewolucji. Feliks Dzierżyński. Bojowy sojusz robotników polskich i rosyjskich. Walki barykadowe w Łodzi. Ruchy chłopskie. Strajk szkolny.

c) Powstanie grudniowe w Moskwie. Upadek ruchu rewolucyjnego. Znaczenie rewolucji 1905 roku.

16—17. Ziemie polskie pod zaborem pruskim i austriackim

a) HKT. Walka o ziemię i polskość Śląska, Wielkopolski i Pomorza. Rola klasy robotniczej w odrodzeniu narodowym na Górnym Śląsku.

b) Reakcyjne rządy magnaterii polskiej w Galicji. Ruch robotniczy i ruch ludowy. Kraków — ognisko kultury.

18—19. Pierwsza wojna światowa 1914 roku

a) Nierównomierny rozwój gospodarczy państw kapitalistycznych. Sprzeczności imperializmu źródłem wojny. Wybuch wojny 1914 roku (państwa centralne i koalicja).

b) Zdrada przywódców II Międzynarodówki. Stanowisko bolszewików wobec wojny.

(Powtórzenie — 2 godziny).

WIELKA PAŹDZIERNIKOWA REWOLUCJA SOCJALISTYCZNA — ZASADNICZYM PRZEŁOMEM W DZIEJACH LUDZKOŚCI

20—23. Wielka Październikowa Rewolucja Socjalistyczna 25 X (7 XI) 1917 r.

a) Rewolucja lutowa. Obalenie caratu. Powrót Lenina do Rosji. Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich. Walki bolszewików o zdobycie większości w radach.

b) Wybuch i przebieg Wielkiej Październikowej Rewolucji Socjalistycznej. Partia Komunistyczna pod wodzą Lenina organizatorem zwycięstwa rewolucji. Udział Polaków w Rewolucji Październikowej.

c) Pierwsze dekryty: dekret o ziemi, dekret o pokoju, deklaracja praw narodów Rosji.

d) Interwencja państw imperialistycznych. Zwycięstwo rewolucji. Międzynarodowe znaczenie Rewolucji Październikowej.

24. Sprawa Polski w Rewolucji Październikowej

Stosunek bolszewików do sprawy niepodległości Polski, anulowanie traktatów rozbiorowych. Odzyskanie niepodległości Polski dzięki zwycięstwu Rewolucji Październikowej.

(Powtórzenie — 1 godzina).

25—26. Związek Radziecki — socjalistyczne państwo robotników i chłopów

a) Powstanie ZSRR. Charakterystyczne cechy ustroju państwa radzieckiego: przejęcie władzy przez robotników i chłopów, uspołecznienie środków produkcji, braterski związek narodów.

b) Pięcioletnie plany gospodarcze. Partia Komunistyczna organizatorem i kierownikiem walki o zbudowanie ustroju socjalistycznego.

27—28. Walka o władzę w Polsce między klasą robotniczą a burżuazją

a) Rady delegatów robotniczych. Powstanie KPP 1918 i jej rewolucyjna walka o władzę. Zagarnięcie władzy przez obszarników i fabrykantów.

b) Zależność Polski od państw imperialistycznych. Udział reakcji polskiej w interwencji antyradzieckiej.

29—31. Walka klasy robotniczej i chłopów pod wodzą KPP przeciw faszyzacji Polski

a) KPP — jako jedyna rewolucyjna partia klasy robotniczej w Polsce. Walka mas ludowych pod wodzą KPP, fala strajków, powstanie krakowskie 1923 r.

b) Faszystowski przewrót majowy i rządy sanacji.

c) Strajki i demonstracje bezrobotnych, strajki chłopskie. Walka ludu ukraińskiego i białoruskiego przeciw uciskowi narodowemu.

32—35. Polska w przededniu katastrofy wrześniowej

a) Antyradziecka polityka imperialistów zachodnich. Antyradzieckie plany sanacji. Współpraca rządu sanacyjnego z hitlerowcami.

b) Udział Polaków w walce z faszyzmem w Hiszpanii. Zabór Austrii i Czechosłowacji przez Hitlera. Przygotowanie do najazdu na Polskę.

c) Odrzucenie pomocy ZSRR, łudzenie pozorną potęgą Polski i paktem z Anglią. Najazd hitlerowski. Ucieczka rządu.

d) Bohaterstwo żołnierza (Westerplatte, Warszawa). Komuniści polscy w pierwszych szeregach obrońców Polski (Marian Buczek). Utrata niepodległości.

(Powtórzenie — 2 godziny).

36—37. Okupacja hitlerowska w Polsce

a) Terror okupanta hitlerowskiego (wysiedlanie, wywłaszczenie, masowe egzekucje, łapanka i wywóz na roboty, obozy koncentracyjne, krematoria).

b) Grabież mienia polskiego. Niszczenie kultury. Zatrucie narodu agitacją antyradziecką i antysemitką. Mordowanie Żydów. Niszczenie narodu polskiego.

38—39. Najazd na ZSRR 1941 r.

a) Najazd Hitlera na ZSRR. Partia Komunistyczna mobilizuje naród radziecki do Wojny Narodowej. Klęska Niemców pod Moskwą. Bohaterska obrona Leningradu.

b) Zwycięstwo pod Stalingradem przełomowym momentem w historii drugiej wojny światowej (1943). Imperialiści zachodni i ich stosunek do wojny. Zwlekanie z utworzeniem drugiego frontu.

40—43. Walka Polaków z faszyzmem niemieckim w sojuszu ze Związkiem Radzieckim

a) Bohaterska walka narodu polskiego z okupantem: sabotaż gospodarczy, zorganizowanie zbrojnych oddziałów (G.L., A.L., A.K., B.Ch.). Zdradziecka polityka NSZ i kierownictwa A.K.

b) Powstanie PPR jako kierowniczej siły narodu w walce z okupantem (Nowotko) 1942. ZWM — organizator rewolucyjnej młodzieży (Krasicki, Sawicka).

c) Utworzenie w ZSRR Związku Patriotów Polskich. Zorganizowanie polskich sił zbrojnych. Pomoc rządu radzieckiego. Lenino. Zwycięska ofensywa lotnia Armii Radzieckiej (1944).

d) Manifest PKWN (22 VII 1944). Powstanie warszawskie — bohaterstwo powstańców, wyzyskanie patriotyzmu ludności dla

celów antynarodowych. Rozgromienie faszystów i wyzwolenie Polski dzięki zwycięstwu ZSRR.

(Powtórzenie — 2 godziny).

44—45. Ustalenie granic Polski

a) Układy międzynarodowe: Poczdam 1945 r. Stanowisko ZSRR na terenie międzynarodowym w sprawie granic Polski.

b) Podstawy sojuszu polsko-radzieckiego. Układ w Zgorzelcu z NRD (1950).

46—48. Budowa zrębów władzy ludowej w Polsce

a) Władza w rękach ludu. Klasa robotnicza przodującą siłą narodu. Sojusz robotniczo-chłopski podstawą demokracji ludowej. Kierownicza rola PPR w dalszym umacnianiu władzy ludowej.

b) Podstawowe reformy gospodarczo-społeczne: reforma rolna, nacjonalizacja przemysłu, banków, transportu.

c) Zagospodarowanie Ziemi Zachodnich.

49—50. Utrwalenie władzy ludowej w Polsce

a) Wybory do Sejmu Ustawodawczego w styczniu 1947 roku. Wzmocnienie jednolitego frontu robotniczego i sojuszu robotniczo-chłopskiego.

b) Kongres Zjednoczeniowy 1948 r. PZPR — czołowy oddział klasy robotniczej — kierowniczą siłą narodu.

51—52. Budowa podstaw socjalizmu w Polsce Ludowej

a) Plany gospodarcze. Ograniczanie i wypieranie elementów kapitalistycznych, rozwój socjalistycznych form gospodarki rolnej, pogłębianie i zacieśnianie stosunków ekonomicznych i współpracy z ZSRR i krajami demokracji ludowej.

b) Walka o wzrost dobrobytu materialnego, podnoszenie kultury i aktywności mas pracujących.

(Powtórzenie — 2 godziny).

Wyniki nauczania

1. Kształtowanie się i rozwój imperializmu

Wielka Październikowa Rewolucja Socjalistyczna — zasadniczym przełomem w dziejach ludzkości.

Uczeń winien przedstawić w oparciu o konkretny materiał: znaczenie Komuny Paryskiej jako pierwowzoru dyktatury proletariatu; formy walki klasowej; rolę II Międzynarodówki; walkę Lenina o rewolucyjną partię proletariacką; znaczenie rewolucji 1905 r.; przyczyny wojny imperialistycznej (1914); międzynarodowe znaczenie Wielkiej Październikowej Rewolucji Socjalistycznej; ucisk i eksploatację narodów kolonialnych i zależnych; rozwój wielkiego przemysłu w Królestwie Polskim; źródła jednostronnego rozwoju gospodarczego zaboru pruskiego oraz nędzy Galicji; formowanie się klasy proletariatu; powstanie rewolucyjnej internacjonalistycznej partii robotniczej w Polsce; jedność celów i braterstwo z rosyjskim proletariatem; klasowe podłoże zdrady narodowej burżuazji, patriotyzm i internacjonalizm mas pracujących; walkę mas ludowych pod wodzą KPP przeciw faszyzacji Polski; kierowniczą rolę PPR w walce z okupantem; znaczenie zwycięstwa ZSRR nad faszyzmem w drugiej wojnie światowej; powstanie Polski Ludowej i jej drogę do socjalizmu; rolę ZSRR i krajów demokracji ludowej w walce o pokój po drugiej wojnie światowej.

2. Chronologia

Oprócz wiadomości i umiejętności z klas poprzednich zapamiętanie następujących dat:

z historii powszechnej: 1871, 1905, 1914, 1917, 1939, 1941, 1945 oraz

z historii Polski (oprócz dat z klas V—VI): 1882, 1918, 1942, 1944, 1950, 1952.

3. Mapa

Oprócz wiadomości i umiejętności z klas poprzednich: wskazywanie na mapie fizycznej współczesnej granicy Polski.

Umiejętność wskazania na mapie państw demokracji ludowej oraz państw imperialistycznych i ich zaborów kolonialnych w XIX/XX w.

